

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

لے کے ناں میں سوہنے رب دا کراں کلام بیان
مہر محبت کرنے والا اُچا اُسدا ناں

گلیاں تے درنڈے

بچی خالد

گلیاں تے درنڈے

پچی خالہ

گندھارا ہندکو اکیڈمی، پشور

جملہ حقوق بحق گندھارا ہندکو اکیڈمی محفوظ اُن

نام کتاب	گلیاں تے درنڈے
مصنف	یگنی خالہ
موضوع	افسانے
کمپوزنگ طبع اول	شعیب خان جدون، شفیق الرحمن
کمپوزنگ طبع دوئم	ظہیر عارف اعوان
سرورق	ثاقب حسین
سال اشاعت اول	1995ء
سال اشاعت دوئم	2017ء
اہتمام اشاعت	محمد ضیاء الدین
	(جنرل سیکریٹری، گندھارا ہندکو بورڈ)
جی ایچ اے اشاعت حوالہ	F.141/2017
قیمت	300 روپے
مطبع	گندھارا ہندکو اکیڈمی پشاور
پرینٹر	جی ایچ اے لیزر پرنٹنگ، پشاور
ISBN No.	978-969-687-132-3
ملٹریں دا پتہ	گندھارا ہندکو اکیڈمی، 2 چنار روڈ،
	آبدھرہ، یونیورسٹی ٹاؤن پشاور
	گندھارا ہندکو اکیڈمی پشاور
	2- چنار روڈ، آبدھرہ، یونیورسٹی ٹاؤن، پشاور
	091-9218164, 9218165
	www.gandharahindko.com

ترتیب

نمبر شمار	عنوانات	صفحات
1	انتساب	5
2	محمد ضياء الدين	6
3	ہندکو ادب دا آجکھ	7
4	آپڑیں گل	10
5	ہندکو افسانے دا بابادہ	12
6	گلیاں تے درنڈے دیاں چلکاں تے لشکارے	14
7	اواڑہ	18
8	لیکھاں دے پھیر	26
9	کنڈری	38
10	خواب تے حقیقت	44
11	کالو	48
12	ٹھیکیدار بابا	54
13	شاداں	57
14	ساڑا	64
15	مہاشہ	67
16	چڑیل	75
17	نفرتاں دا چمکھڑ	81
18	شک دی بلھڑی	87
19	کُٹڑ	95

انتساب

مرحوم غلام جان طاہر خیل دے ناں

جہاں دا ہند کوناں پیار میرے

ہند کو ادبی سفر دا پہلا قدم بنزیا

ماں بولی دا اعتبار

ہندکو زبان دی ترقی تے ترویج دے حوالے نال یگیٰ خالد صیب دا نام سرفہرست ناماں چو وے کہ جنہاں لوکاں نے ہزارے دی سرزمین سی ہندکو دے کم دا آغاز بڑے زور و شور نال کیتا۔ انہاں ناماں ایچ حیدر زمان حیدر دا نام بی سرفہرست ناماں چو ہک اے۔ ہندکو دی سرکاری سرپرستی دے فقدان دے باوجود انہاں لوکاں نے ہندکو نوں فروغ دینے ایچ بڑا اہم کردار ادا کیتے۔ انہاں لوکاں نے ناصر ہندکو لکھی بلکہ دوسرے نوں بی قائل کیتا کہ اوہ ہندکو ایچ لکھن۔ ساڈے ہزارے دے کئی لکھاری ہندکو دی بجائے اُردو ایچ لکھدین تے اُردو لکھڑیں دا فیشن اے۔ تخلیق کار نوں آپڑی تخلیق و سہ حرف، لفظ تے زبان دی ضرورت ہوندی اے لیکن ہک ضرورت اُس تخلیق کار دی زبان نوں بی ہوندی اے یعنی میری مراد ہندکو سی اے کہ ہندکو نوں اعتبار دینے و سہ ایہہ ضروری اے کہ ساڈے نثر نگار تے شاعر آپڑے خیالات دا اظہار جدو آپڑی مادری زبان ہندکو ایچ کرسن تے انہاں نوں آپڑی مادری زبان دے حوالے نال اعتبار حاصل ہوسی کیونکہ ٹسی جانڈے او کہ ساڈے صوبے ایچ مادری زبان دی اہمیت بوہت زیادہ وے۔ ساڈے سی اتھے تعارف دے حوالے نال باقیوں گلاں بعد ایچ پچھیاں جاندیاں، پہلے ایہہ پچھا جاندا وے کہ ٹسی کیہڑی زبان بولنے ولے لوک او۔ اس خاطر اسی سمجھ گئے آں کہ جس شخص نوں اللہ نے تخلیق دافن تے ہنر تے انکل دتی اوئی اے انہاں تے ایہہ بی فرض اے کہ اوہ آپڑی ماں بولی ہندکو ایچ تخلیقاں پیش کرن تاکہ انہاں دی ماں دی زبان نوں بی اعتبار ملے تاکہ انہاں دے قدم اس صوبے دی سنگلاخ زمین تے اعتبار حاصل کرسکن۔ ”گلیاں تے درنڈے“ پروفیسر یگیٰ خالد دے افسانیاں دی کتاب دا دوسرا ایڈیشن گندھارا ہندکو اکیڈمی چھاپڑیں دا اعزاز حاصل کردی پئی اے۔ ہندکو ادب نال دلچسپی رکھڑیں ولے لوکاں نوں اس کتاب دے دوسرے ایڈیشن دی بڑی ضرورت آئی۔

محمد ضیاء الدین

جنرل سیکریٹری، گندھارا ہندکو بورڈ پاکستان، پشور

مئی 2017ء

مُنڈھلاس (دوئی چھپائی)

ہندکو ادب دا آجکے:

کسے بولی آں زبان بڑا نواں اتنا ای اوکھا ہوندے جتنا دھے دی ندی کہڈھ کے آنزنا۔ کیوں جے زبان وسطے ہک تکرے جے ادب دی ڈاہڈی لوڑ ہوندی اے۔ تاریخ شاہد اے جے جہیڑیاں زبانیں دے بوڑئیں والیاں نال نال لکھڑئیں والیاں دی بی کوشت کیتی اے اوہ زبانیں دوویاں زبانیں تے ویلے دی تبدیلی دے اثر توں بچیاں رہیاں نے۔ تے اس طرحیاں ہک بہوں لے مُدے تانواں اپڑیں اصلی حالتاں بچ گئیاں رہیاں نے۔ مثالاں وسطے عربی، فارسی تے انگریزی زبانیں دانان کہدا اُجھل ہکدے۔

ہندکو زبان بی آپڑیں ہک بڑی معتبر تاریخ رخصدی اے پر گزرنے آلیاں کئی صدیاں توں اس زبان آں لکھڑئیں آ لے کہتے بولنے آ لے جہان ملے نے۔ ایہی وجہ اے جے ہندکو جہیڑی کسے زمانے بچ خروشتی خط بچ لکھی جلدی ایہی پولیاں پولیاں آپڑاں ادبی خزانہ گنا بیٹھی تے آخر ہک بولی دی حد تک رہ گئی۔ ہاں ایہہ ہور گل اے جے اس دے بولنے والے آج بی لکھاں دی تعداد بچ نہ صرف پاکستان بلکہ پورے آزاد کشمیر مقبوضہ کشمیر تے اس دے اُردے پدے ہندوستان تک دیاں کجھ علاقیاں بچ موجود نے پر اس سوہنڑیں تے مٹھی زبان آں ادبی شکلاں بچ محفوظ کرنے تے کوئی خاص توجہ نیہ دتی گئی۔ اس دی ہک وجہ شاید ایہہ بی ہے جے برصغیر اُتے مختلف زمانیاں بچ باہروں آئوئیں آ لے حکمران آپڑیں آپڑیں زبان نال آنز دے تے اس دا استعمال دفتری زبان دی حیثیت نال کردے رہے نے۔ پر اس واسطے ایہہ گل بڑی خوشی تے تسلی دی اے جے ہندکو کسے دوئی زبان تلے نیہ دبنڑ ہوئی۔ تاں ای ٹیسی دیکھدے او جے ہندکو بولنڑئیں آ لے سکولاں بچ تے اردو تے انگریزی بچ تعلیم حاصل کردے نے فرکوئی ڈاکٹر، وکیل، کوئی پروفیسر کوئی سائنسدان تے کوئی صدر، وزیر اعلیٰ، گورنر یا اعلیٰ توں اعلیٰ عہدے دا افسر بی آپڑیں مادری زبان آں نیہ پھلدا۔ تے فرانہاں بچوں پچھلے سٹھ ستر سالوں توں ہندکو ادب دا ہر توجہ کرنے والے بہوں ای مہربان سامنڑئیں آئے نے۔ جہاں بچ پروفیسر بیچی خالد دانان ہک بکھری سیانڑ تے شان رخدے۔

پروفیسر یحییٰ خالد پیشے دے لحاظ نال تے ریاضی دے استاد نے جہاں ہک لماعرصہ مختلف کالجوں نچ حساب پڑھایاں گزاریئے۔ پرایہہ حساب نال نال اپڑیں مادری زبان دے ادب دابی حساب کردے رہیئے نے۔ جس نچ انہاں ایسٹ آباد دے ہک مشہور ہفت روزے ”جمہور“ دے ایڈیٹر جناب غلام جان خان طاہر خیل (مرحوم) دا سنگ حاصل رہیئے تے اوہ ”جمہور“ دا ادبی صفحہ ہند کو نچ لاندے رہیئے نے۔ پرایہہ سلسلہ اگے بدھیا تے روزنامہ شمال دے ایڈیٹر جناب نیاز پاشا جدون اُراں دی محبت تے پروفیسر فرید اُراں جے ہند کو لکھاری دی سنگت حاصل رہی تے اس طرحیاں ہند کو شاعری تے نثر دا بہوں سارا کم ہو یا۔ اس توں بعد روزنامہ ”آج“ نچ بی ہند کو صفحہ لکھدا رہیا۔ اس کے سُنو یحییٰ خالد اُراں دی طبع دا رخ ہند کو ادب دی نثری تخلیقات دا ہر موڑیا تے انہاں سُنو لکھنیں جو گے افسانے آں پسند کیتا۔ تے اوہ شاہکار افسانے لکھ مارے جیہڑے ہند کو ادب دا مانو بڑے ساڈھے سامفونیں آندے نے۔ ایہہ افسانے انہاں اپڑیں کتاب ”گلیاں تے درنڈے“ دی صورت نچ پہلی وار شائع کیتے جیہڑی اج تو کئی سال پہلے چھپی تے پڑھنے والیاں ہتھو ہتھ کھدی۔ ایہہ کتاب اتنی مشہور ہوئی جے کچھ ای دیہاڑیاں نچ پروفیسر صیب کول ہک داغواں بی باقی نہ پگی۔

ویلا لنگھد گیا۔ ہند کو زبان نچ کئی ہور بی مختلف شاعراں تے ادبیاں دیاں کتاباں منظر تے آؤن لگ پیاں۔ اس دے نال نال ”گلیاں تے درنڈے“ دی لوڑختی نال محسوس کیتی جلتو لگی۔ اس کر کے پروفیسر صیب آں آپڑیاں ساریاں سنگیاں مجبور کیتا جے اوہ آپڑیں اس کتاب آں نوئیں سرچھا پڑنیں دی کوشش کرن۔ نہباتاں انہاں اپڑاں بہوں سارا قیمتی ٹیم، طبیعت دی خرابی، تے نالے کچھ کچھ بڈھیمے دے باوجود اس پاسے لایا تے اج ایہہ کتاب فرہک واری ہند کو ادب دے شوقنیاں دی ترہیہ بچھانٹنیں واسطے موجود اے۔ ”یحییٰ خالد صیب دا ایہہ کم ہند کو ادب تے ہک باناجیا احسان اے۔ تے اسی سارے ہند کو بولڑنیں والے انہاں دے احسان مند آں۔

جے تھوڑی جی گل کراں انہاں افسانیاں دی جیہڑے اس کتاباں نچ موجود نے تے میرے واسطے ایہہ ”نکا مونہہ تے بڈی گل“ نظری آندی اے۔ پر ہند کو زبان نال آپڑیں جماندرو محبت کچھ نہ کچھ آخوئیں تے چھک آؤدی اے۔

پروفیسر یحییٰ خالد اُراں دے فسانے پڑھ کے انجو لگدے جے انہاں خالی کہانڑیاں ای بیٹھ لکھیاں بلکہ اہل تے اوہ چنگی طرحیاں افسانے دی صنف دی ساری اونچ نچ توں واقف نے تے فر انہاں ہر افسانے نچ بڈی گستا نال معاشرے دے دکھ سکھ، چنگ مند، بڈنک، نفسیاتی الجھناں، ذہنی تے شعوری کچ پک، غریب تے امیر

دے رچھڑ، گراں دیہات دی صاف ستھری ہوانچ ساہ کھنڑیں آلیاں دی سچی تے سچی محبت، چھوٹھیاں رسماں، رواجاں، انا تے رخ رخا اُتے ڈوہنگا طنز، گلاں گلاں بچ علم دی فضیلت، بکیاں بکیاں گلاں توں پیدا ہونوئیں آ لے بڈے بڈے خطرے، چادر دین کے پیر پھیلاؤاں، غریبی بچ بڈے ٹہر پالنا، منشیات تے کالے تہندے دی مخالفت، تہرتی مانال پیار، تارنخ تے تحریک پاکستان نال دلی محبت دا اظہار اتنی ڈوہنگیاں نال کیتے جے پڑھنے والا تھوڑی سیٹی واسطے خود اس کیفیت دا شکار ہو جلدے جس بچ رہ کے یچی خالد اُراں خود دکھیاوے۔

پروفیسر یچی خالد زبان دے اعلیٰ استعمال دافن بی چھی طرحیاں جانو دن۔ اُنہاں روزمرہ تے محاورے دا استعمال بی خوب کیتے خاص کر کے جدوں اوہ کسی بڈھی ماسی دیاں گلاں کسے دوئی ماسی نال کراندن تے پڑھنے والے آں گراں دیہات داسارا کرہوگی نقشہ اکھیاں دے سامنڑیں آ جلدے۔ اسی طرحیاں اپڑیں ثقافت تے رہنمل نال تعلق رخنوئیں والیاں جہان ساریاں شہیاں داناں تے استعمال بی انہاں دیاں افسانیاں دا اہم جزو اے۔

مجموعی طور تے یچی خالد صیب اُراں دی ایہہ کتاب ہندکو ادب بچ ہک خاص مقام رخنوئیں والی کتاب اے۔ مانہہ اللہ پاک دی ذات تے توں پوری پوری امید اے جے ایہہ کتاب آپڑیں پہلی اشاعت کولوں بی زیادہ پذیرائی حاصل کرسی تے پروفیسر صیب اپڑیں اس کاوش تے پہلے کولوں زیادہ مطمئن تے خوش ہوسن۔ انشاء اللہ

عبدالوحید بسمل ایبٹ آباد

12 مئی 2015ء

اڑیں گل

ہندکو دے بانغے بچ بہوں سارے پھل بوٹے لائے گئے نے جھیرے اس بانغے واسوہب نے۔ ہنڑ تانڑوں جھیریاں شعوری کوششاں کیتیاں گلیاں نے اُنہاں بچ زیادہ حصہ نظم دا ای سٹی ہوندے۔ کسے وی زبان دے ہنڑ نے سور نے تے نکھر نے بچ جھیرا حصہ نثر دا اے اُس توں انکار نیٹھ ہو بکدا۔ ایہا ہی وجہ اے جے اساں ہندکو نثر دا ہر توجہ دیڑی پئی اے۔ میرا خیال اے جے ایہہ 1980 دی گل اے جدوں ”ہندکو ادبی سنگت“ نے شاعری نال نال نثر آں وی رواج دیڑیں دی کوشش کیتی۔ انہاں دیہاڑیاں میں ہفت روزہ جمہور دا ہندکو ادبی صفحے دا آہر کرنا ہونا ایہاں۔ اُسے دوران میں اڑاں پہلا افسانہ ”شاداں“ جمہور بچ شائع کیتا۔ اس افسانے آں جمہور دے پڑھنے آلیاں بہوں پسند کیتا جس توں میرا حوصلہ بدھیا۔ فرمیں کوشش کیتی جے پوسٹ گر بھوٹ کالج ایبٹ آباد دے محلے ”کاغان“ بچ اردو، انگریزی تے پشتونال ہندکو آں وی جاء ملے۔ میرے نال نال جناب آصف ثاقب، پروفیسر محمد فرید، پروفیسر ارشد شاہ کراچوان تے پروفیسر جعفر سید بی کالج انتظامیہ تے زور دتا جے ”کاغان“ بچ ہندکو آں بی جاء ملڑیں چاہی دی اے۔ انہاں ساریاں پرہاواں دی کوششاں نال اللہ کیتا جے اسے سال ”کاغان“ بچ ہندکو بخرہ رکھیا گیا جس دی ادارت وی میرے ذمے ہوئی تے میری توجہ نثر دا ہر وی ہوئی۔ طالب علماں وی خاصے مضامین دتے تے پروفیسراں وی۔ پراتھے وی زیادہ توجہ شاعری دا ہر ای رہی۔ بہر حال نثر دے حصے آں پورا کرڑیں جو گے میں ہک افسانہ ”ٹھیکیدار بابا“ دے نامیں نال شائع کیتا۔ ایہہ کیوں جے ہک تعلیمی ادارے دے محلے آسٹے لکھیا گیا ایہاں اس کر کے اس بچ مانہہ اڑیں طالب علماں دا وی خیال رکھراں ایہا۔

میرے نال نال میرے نکے پرہاؤ پروفیسر محمد فرید بی نثر دا ہر توجہ دتی۔ اُنہاں دے وی کئی افسانے ”جمہور“ تے ”کاغان“ دیاں صفحیاں دی زینت بنڑیں۔ فرکچہ عرصے تک نثر دا سلسلہ مک گیا۔ میری ساری توجہ شاعری دا ہر ہو گئی نالے ”ہندکو ادبی سنگت“ دیاں ذمہ داریاں وی نبھانڑیاں پے گلیاں جس بچ مختلف کتاباں دی تدوین۔ اُنہاں واسطے دیباچے لکھڑیں تے ہور کم۔

فر 1994 بچ روزنامہ ”شمال“ نے ہندکو صفحہ شروع کیتا تے فرہک وار ہندکو نثر واکم اکھٹا کرڑاں پے گیا۔ اس

واری میرے نال پروفیسر فرید دے علاوہ پروفیسر کے کے اعوان، پروفیسر ناصر داد ملک، پروفیسر ارشد شاہکار اعوان، پروفیسر شجاعت گیلانی، حیدر زمان حیدر تے کچھ ہور لوک وی شامل ہو گئے۔ اس دوران میرے کچھ ہور افسانے وی شائع ہوئے جیہڑے سنگیاں بہوں پسند کیتے۔ ایہا ای افسانے اج ”گلیاں تے درنڈے“ دے نائیں نال تھیں جو گے بڑی عاجزی نال پیا پیش کرنا۔ اللہ کرے افسانیاں دی ایہہ کتاب ہند کو آسٹے ہک سنگ میل بنوئیں۔ میں اپڑیاں افسانیاں بچ اپڑیں دیہاتی رہتل آں سامنوں رکھیا اے۔ اس کر کے جے اسان دے سوئے بچوں پچانوے بندے گرانواں بچ رہندے نے۔ اتھے ای ایہہ نکلیاں گلاں بنو دیاں نے۔ میں ایہہ جیاں گلاں دینیاں تے سُنو یاں نے تے میں تھیں آسٹے لکھ چھوڑیاں نے۔ ایہا ای وجہ اے جے انہاں کہانیاں بچ میں بی موجود آں۔ پر اس طرحیاں جے گل سُنو کے تھیں سُنو ا سٹاں۔ انہاں افسانیاں بچ کیوں جے میری موجودگی ضروری ایہی اس واسطے اسان ٹیکنیکل فالٹ نہ سمجھیا جلیے۔ اصل بچ گل کر تھیں دا ہک طریقہ ایہہ وی ہے وے تے گرانواں بچ عام طور تے گل اسے طرحیاں ای کیتی جلدی اے۔

اس کتاباں دی تیاری توں کہن کے چھپڑیں تانڈوں جس جس وی میرے نال ہتھ اگیرے کرایا اے میں اُس دا بے حد شکر گزار آں۔ جناب پروفیسر محمد فرید دا جس دے حوصلے تے شاباشیری نے میری قلم آں ٹوری رچیئے۔ پروفیسر ارشد شاہکار اعوان دا جس میریاں کہانیاں واقعی افسانے آخیا تے میرا حوصلہ بدھایا۔ جناب آصف ثاقب دا جنہاں دی بلاشیری میرے سمیت ہند کو دیاں ساریاں لکھتوئیاں آسٹے ہک لویل اے۔ اپڑیں بہوں چنگے ویر شعیب خان جدون دا جس اس کتاب آں اس طرحیاں کمپیوٹر تے کمپوز کیتے جنجو کوئی ماپڑیں بچے آں پال دی ہووے۔ اس دی ہند کو لفظاں تے فقیریاں نال محبت تھی دینجو تے سمجھو۔ میں کے آخاں۔

اللہ کرے ایہہ زبان اپڑاں اوہ مقام حاصل کر کہنے جیہڑا اس دا حق اے۔

بیگی خالد

ایبٹ آباد

ہندکو افسانے دا بابدا

مدے توں ہندکو نثر دے کہاٹے دارو لاچیا دا آہسا۔ خدا دا شکر اے کہ ہندکو تے ایہہ مہنڑاں بی ملکیا۔ نثر دیاں من موہنڑیاں کتاباں کجھ ادھروں تے کجھ ادھروں چھپنڈ لگ پیاں۔ ”گلیاں تے درنڈے“ بی ہندکو دا اعتبار بنو کے پئی سامنڑیں آندی اے۔ یجی خالد نے جتھے ہندکو بارے ہووے کجھ کم کیتے نے اُتھے ایہہ کتاب بی ہندکو نال اُس دے عشق والا زوال کا نامہ اے۔ یجی خالد جیہڑیاں لذتاں تے مزیاں نال ہندکو لفظ لفظ موتی موتی کر کے کاغذاں اُتے لاہڑا اے اوہ کوئی یجی خالد جیہڑیوانہ ای جانو ہکدے۔ اس دی شاعری تہماں مچای چھوڑیاں آہیاں اس دا افسانہ بی ذوقاں تے شوقاں دے میلے پیالاندے۔ اس دے افسانیاں اندر ہندکو تہذیب بڑے تڑپے نال اکھیاں بچ آنو ڈیرے لاندی اے۔ رھتل سہتل دے ایجھے نظارے اوکھیاں پیدا ہوندے نے۔ میرامن نے داستاناں بچ تہذیبی نمونیاں تے ٹوٹیاں دے دل کھڈھ کارخانے لاچھڑے آہسے۔ اج تانوں اردو ادب دا قاری اس کارگیری دا مانو اے نیٹھ مکا ہکیا۔ کرشن چندر دے افسانے بچ گرانواں دیہاتاں دا اُٹھڑاں بہڑاں، آنو اں جُلڑاں، یاریاں، دشمنو یاں، توتاں دیاں چھانواں کٹھیاں دیاں چنگاں سب کجھ بسا رسا کے پڑھنے آلا اُنہاں لفظی تصویریاں دیاں حقیقی مورتاں نال گلاں کردا اُٹھد ایہند ای محسوس کردے۔ کہو بدھ اسے طرحیاں یجی خالد دے افسانیاں کول بی اپڑیں تہذیبی لیکھیاں دے سارے نقشے موجود نے۔ اس لکھتی اپڑیں شاعرانہ طبیعت کولوں کم کہندیاں ہوئیاں افسانے مثالی جملیاں نال شہکار بنو ہا چھوڑے نے۔ جنڑیں اکھ پلہیکھے، لفظاں علامتاں دا جادو ایہا جگالیاں بے تاڑ دے رہو۔ کمالا دی گل ایہہ وے جے خالد نے نیڑو نیڑو سارے افسانیاں اندر اپڑیں ذات آنو کھلیاری اے۔ اپڑیں بارے گلاں دا چھکھو اس کوڈا ہڈا پیدا۔ اوہ اس نے اپڑیں قاری تے بی چھپڑ چھاڑ کر چھڑو یا دا۔

اسی خوش طبیعتی خالد کوئی جی گل اُٹھالنے دے چھ سکھالے۔ ”شاداں“ یاری دلداری دی عام کہانوی اے۔ اس بچ آکھ بیکھ دی ایسی سلونوت دتی گئی اے جے بندہ پڑھدے تے اٹکے اٹکے کردے۔ افسانہ ”گٹھ“ ہتھو باہتری ہوئی دی جوان گڑی دی نفسیات دا زبردست تجزیہ اے۔ اس افسانے بچ یجی خالد دی استاکاری جیہڑے ہتھ کھڈے نے اوہ اے جے تک ہندکو افسانے ہتھو تھنڈی دسالے۔ چکاں چوہنڈیاں دی چھپڑ چھاڑ دا

مُنڈھ اندری کھچیل آہسی۔ ایہہ کھچیل لاڈاں نال نیٹھ ہندی اتھا سوٹے دی لوڑ ہندی اے۔ اوہ گڑی لاڈ پیار دی درکی نہ آہسی۔ اُس کو تہپ چپڑ چاہی دی آہسی۔ تاہیں دوواں طلاقاں توں بعد اوہ سوٹے آ لے جنڑیں نال خوش بسنڈ لگ پئی۔ گڑی دے اس چالے تے جذباتی گھمسانڈ کو لکھتی نے ہک بچھے افسانے دے چیرے لوال کے سامنڑیں آندا اے۔

ٹھیکیدار بابا ہک سدھاجیا واقعہ اے۔ بچی خالد اس واقعے کو درد یلا سچ دے کے پلاٹ بنڑا چھڑیا۔ جس واقعے بچ پلاٹ ہووے اوہ افسانہ نیٹھ تے ہور کے وے۔ ایتھنے پلاٹ سعادت حسن منٹو کو ل بی تھہا ندن۔ اس قسم دے واقعات پلاٹ سطران دے اندر مچ کجھ چھپا لکا کے رکھدن۔ کوئی سیانڈاں ای پڑھ کے جائی پچھدے۔ افسانے کنڈری تے مہاشہ استحصالی معاشرے دی دکھ پہری عکاسی کردے نے۔ زبردستاں اگے کمزوراں دیاں مجبوریاں انہاں دوواں افسانیاں دا موضوع اے۔ ایہہ افسانے پڑھ کے ہک بڑی ظالم بے چارگی داروگ دل بچا گیاں بالدے۔ بچی خالد دے ہور افسانے بی فنی لحاظ نال قدم بدھاندے رہسن۔ نکلیاں دے کداڑے تے بڈیاں دے کھلاڑے بڑیاں روشنایاں نال اس دیاں افسانیاں اندر کھلے بکھرے دے نے۔

ہندکو افسانے دا پکا ٹھہیہ ٹھکانڈاں دسڑاں حال دی کہڑی اوکھا اے پراتنا آکھیا جُل ہلدے جے یرا بچی خالد دا افسانہ افسانہ نگاری دے فن دی اُچائی آلی ضروری پہوڑیاں سوہنڑیاں نال سرچڑھدا جُلدے۔ اس لکھتی ذرا ہور محنت کیتی کہانڈیں دے دکھ سُنڑ بچ نویاں قدراں دا خیال رکھیا فر اوہ ہندکو افسانے دا کرشن چندر بنڑ ہلدے۔ کیاں جے بچی خالد دیہاتی ماحول دے کجھ پُہلھے پہنڈے دے کجھ یاد رکھے دے خاکے تے شکلاں اُچت کرڑیں جو گے کجھ پُہلھے پہنڈے دے تے کجھ یاد رکھے دے لفظ بڑے داے نال تے بڑے طریقے نال آنڈو دے۔ کجھ گڑیاں، ماسیاں دے بول طعّیں مہنڑیں اس لکھتی کو ڈاڈے آندے نے۔ اُنہاں موقعے تا برت کے نخت ہو جُلنے دے مزے بی اوہ کہندار ہندے۔ ہک دیہاڑا ہوسی بچی خالد دی افسانیاں دی کتاب ہندکو نثر دا اوہ پڑا بنڑ جُلسی جتھے مسافر ٹھنڈا پاٹوئیں پسین، بٹڈا کھاسن۔ پچھلے کہاٹے باہدے تہیاں بچ آنڈو کے کجھ ہورا گے داسوچسن۔

آصف ثاقب (بوٹی)

ضلع ایبٹ آباد

گلیاں تے درندے دیاں چلکاں تے لشکارے

دنیا دی ہر زبان دی طرحیاں ہندکو دی سموہت بی شاعری تھیں ہوئی اے۔ مڑھے سامنزئیں دی گل اے جے کجھ مُد پہلے ادبی جرگیاں بچ ہندکو شاعر اپڑیں غزل یا نظم پیش کردیاں بہوں شرم محسوس کردا آہسا۔ اوہ اپڑئیں آپ کو پھر جو محسوس کردا آہسا۔ ایہہ گل کجھ اوپری بی نیٹھ اس طرحیاں دی بے چکھی تے ٹٹھی دی ہیئت دا اظہار کئی بڈیاں شاعراں کولوں بی ہو یا اے۔ غالب تے فارسی دارعب اتنا آہسا جے اوہ اردو بچ شاعری کردیوں آپڑیں توہین محسوس کردا آہسا۔ حالانکہ اوہ آپ اسی مٹی دا جم پل آہسا۔ کس طرحیاں کمدیاں تے واسطے پاندیوں آخذے۔

فارسی بیں تا بینی گلہائے رنگ رنگ

بگور از مجموعہ اردو کہ بے رنگ من است

پر ہویا کے جے جس شاعری کو اوہ بے رنگ سمجھدا آہسا اُس اتنا رنگیا جے اج تاڑوں ہر بڈا شاعر اُس دے رنگ بچ غزل آخواں فخر سمجھدے۔

بیچی خالد ہندکو شاعری دے اُنہاں بڈکیاں بچوں اے جہاں دی کوشش نال اج ہندکو شاعری ادبی جرگیاں بچ سراچا تے اکھ پٹ کے ٹرنے پھرنے جوگی ہو گئی اے۔ اُس دے نال نال اُنہاں ایہٹ آباد دے مقامی روزنامے شمال دے ہندکو ادبی صفحے دے ذریعے ہندکو نثر (کہ جیڑی ہچراں کسہیڈیاں کردی آہسی) کو ہک دم دستخداں دستخداں انگل پکڑ کے اسطرحیاں کھلیارے جے ہنزاوہ پاؤ پاؤ کرنے لگی اے۔ بیچی خالد کو افسانہ لکھڑئیں سیں پہلے کافی مُد ہندکو شاعری تے صحافت دیاں گلیاں بچ پہنڑ کڑاں پیا۔ پتہ نیٹھ اس پتلے پاکھے جنرئیں بچ کس اتنیاں بجلیاں پیال کے پھر چھڑیاں جے ہر ویلے ہندکو ادب دی سیوا داپہوت اس دے مغزے بچ بڑے دے۔

پروفیسر خالد دے ہندکو گیتاں دی فضا اس دے افسانیاں بچ خوب رچی تے تہسی دی اے۔ گیت دا تعلق زمیں نال ہوندے تے زمیں اپڑیں زرخیزی تے ہمانداری صفت دے حوالے نال گڑی نال ملدی جلدی اے۔ گیت بچ مڑد محبوب تے گڑی عاشق ہوندی اے۔ خالد دے افسانیاں دا تختہ بی خالص گڑی رنگا

اے۔ چونکہ گیت بچ عشق دا اظہار گڑی دی طرفوں ہوندے اسی واسطے درد مندی دے علاوہ جوان مڑ دی دی راہواں توں وی اوہ ای گزردی اے۔ چنانچہ خالد دیاں افسانیاں بچ گڑیاں دا کردار مڑ داں دے مقابلے بچ زیادہ نکڑا تے توانا اے۔ فیر مزے دی گل اے جے انہاں افسانیاں واپس منظر خالص دیہاتی اے۔ تے سچی گل اے جے دیہات دی گڑی مڑ داں دے مقابلے بچ زیادہ محنتی دلیر تے کم کوش ہوندی اے۔ دکھ زیادہ تر ایہا ہی سہندی اے۔ اس واسطے خالد اپڑیاں افسانیاں دی ہیر و نیاں دا قد کاٹھ خوب بدھاندا اے پر انگریزی ناول نگار ہارڈی نالو مشکل حالات بچ ان دی مدد کرنا توں قاصر اے۔ مکاں دی تہی غلابو ہووے یا رضو پٹھیاں، روشو کٹڑ ہووے یا شاداں جی سر پھری، خالد انہاں کو کردار دی خاص بلندی تے پچا کے آپ غیب ہو جلدے۔ ایہہ بے چاریاں اگہاں دیاں نہ پچھاں دیاں۔ ”اگے ٹھنڈ تے کچھ ٹھیری“ دا شکار ہو کے اپڑی زندگی نال کھیڈ جلدیاں نے۔ ایہہ سارے افسانے اصل بچ اپڑیں شوقاں دے دیہاڑے یاد کرنا دا ہک بہانہ اے۔ جس کو نفسیات بچ نا سٹیلیجا آخدن۔ ایہہ بے چارہ خالد شہر دی آبادیاں دے جنگل بچ پراخڑیاں یاداں دا پلستر کھرچ کھرچ کے انہاں ویلیاں واسطے زکداتے گر لاندے جنہاں ویلیاں دی چھاواں تلے اپڑیں ادھ بچی جوانی چھپڑ چھوت کھیڈ دیاں گزراں چھوڑی۔ پریم چند نالوں اُس دے افسانیاں سیں بی دیہات دی مٹی دی سوندھی سوندھی خوشبو آندی اے۔ دیہاتی زندگی دیاں سادگیاں تے پہولا پن۔ مکاں دے بڈیریاں دے ظلم، کمی کیریاں دی بے چارگی، غلط رسماں دیاں بدھیاں گڑیاں تے انہاں تے ناروا پابندیاں، خود کمانواں تے کھانواں دے خوب مناظر جنگل دی سادہ زندگی تے نکلیاں نکلیاں معصوم خوشیاں کو خالد ہنڑ چھول پھر پھر کے پڑ چھڑاں چاہندے۔ پر اُڈ دیاں کس پکڑیاں۔ ایہہ تے ویلے ویلے دی گل ہوندی اے۔ زیر نظر تقریباً ساریاں افسانیاں دا ہیر و مصنف خود لگدے۔ واحد متکلم دے انداز بچ لکھے جائزئیں آ لے ایہہ افسانے صرف تکنیک دا اظہار ای عینہ بلکہ جگ بیتی دے پردے بچ آپ بیتی نظر آندی اے۔ شعور دی رودے آزادانہ استعمال کو بی خوب نبھایا گیا اے۔ افسانہ ”کنڈری“ تے ”لیکھاں دے پھیر“ بچ اس تکنیک کو خوب برتیا گیا اے۔ مصنف روایتی افسانیاں دی طرحاں آغاز تو چو پڑی چا پڑی دی تمہیداں بندھڑیں دی بجائے سدھے تے سچے طریقے نال ہدم فطری انداز بچ اصل واقعے کو شروع کر دیندے۔ افسانیاں دا طریقہ بی ایہا ہی اے۔ کدے کیرے آغا اتنا دلچسپ ہوندے جے ہک ای بیٹھک بچ پورا افسانہ ختم کیے بغیر اٹھڑاں کودل عینہ چاہندا۔ ایہہ سارا کمال افسانے دی وحدت تاثر دا اے۔ ”شاداں“ دا

آغاز

”حکیم صیب دی تہی مرگئی اے“۔ نائیے آواز دتی۔ یاواڑہ“ دی سموہت بچ قاری منڈھوتوں ای حیرت بچ
 ڈُب جلدے۔ دلچسپی دی ایہہ سموہت اُساں آخر تک ہک ای نشست بچ افسانہ ختم کرڑیں تے مجبور کردیندی
 اے۔ مواد دے اعتبار نال بی مصنف سُنز زندگی دی نفسیاتی حقیقتاں کو بڑی خوبصورتی نال پیش کیتا
 اے۔ ”شاداں“ تے ”نفرتاں دے چمکھڑ“، دا مشترکہ ہیر و اشرف دراصل اُنہاں دوستاں دیاں یاداں نے
 جنہاں دی باہواں بچ باہواں پا کے مصنف دا بچپن تے لڑکپن گرائیں دے کھلے ٹہاکیاں تے ٹہیریاں بچ
 گزریا اے۔ مصنف دی زندگی بچ سب سی بڑا المیہ اُس ویلے پیدا ہو یا جدوں اعلیٰ تعلیم دی خاطر اُس کو گراں
 نالوں ناطہ تر وڑ کے ایبٹ آباد آڈا اُپیا۔ فراتھے گھر گرہستی دے ٹھیسراں سُنز ایہہ جی مہندی پیراں تے لائی جے
 گراں جلنا بی جوگی والا پھیرا بڑ گیا۔ اوہ تر لے دیاں شیشیاں کو جوڑ جوڑ کے یاداں سمیڑیں دی کوشش کردا
 اے پر فیض آلی گل جے

شیشوں کا مسیحا کوئی نہیں

جو ٹوٹ گیا سو ٹوٹ گیا

شاداں دے جنازے کو موہنڈا دیندیاں بی اُس کو اشرف دا خیال اختاندے اس آسٹے جے اوہ اُس دے یار
 دی مل آہسی۔ آخری جملے دی معنی خیزی دیکھو اں تے سوچڑاں دے قابل اے۔ ”پر اشرف دی قبر بی رے
 راہے بچ ای ایہی۔“ گویا شاداں نال انسانی ہمدردی بی محض دکھلاوہ اے۔ اصل بچ اوہ اشرف دی یاد تازہ
 کرنے دا بہانہ اے۔ اسی طرحیاں ”نفرتاں دے چمکھڑ“ بچ اشرف دا قتل دراصل اُنہاں دی بہاتی قدراں دی
 جیت اے جیڑی شہری زندگی اپڑیں ہر کجی ترقیاں دے باوجود مٹا نیٹھ سکی۔ مصنف دے اندر دا دیہاتی اتھے
 اپڑیں یار دی قربانی پیش کرنا توں بی نیٹھ ٹلیا۔

”کڑو“ اس مجموعے دا کافی ترقی یافتہ افسانہ اے۔ اس بچ فرائیڈ دی جنسی تشدد پسندی دی تھیوری کو بڑی
 سوہنڑیں طرحاں نفسیاتی حقائق نال پیش کیتا گیا اے۔ ایہہ مکمل جدید افسانہ اے۔ جندکاں کو چوہنڈیاں پھر
 پھر کے آپڑیں بے لگام تے پتھر لی جوانی دا اظہار کرڑیں آلی روشواوہ دیہاتی گڑی اے جس دی جوانی
 گرانواں دیاں ٹہپاں کڑا ہاں بچ تپدیاں بٹیاں دا دودھ پی کے شو نکال ماردی اے پردیہاتاں دیاں رسماں
 ریتاں تے ڈوہنکیاں ستر اں بچ اُراں پر ہاں دا کوئی راہ نہ دتخ کے چوہنڈیاں پھر نزلگدی اے۔ اُساں کسے مر د